

A főgimnázium új épületének leírása.

A Bonyhádra törekvő utas már messziről lát egy épülettömböt egységesen az égre rajzolódni, a melynek közepén kiemelkedő tornyocskáján a napfényben ragyogó csillag szórja mindenfelé sugarait. A csillag, — mely a Jézus bölcsőjéhez vezette a napkeleti bölcseket, a szeretet és türelmesség apostolához — ragyog a magasban, hirdetőn, hogy ezen épületben a békét, a türelmességet és a hitbéli szeretetet hirdetik mindazoknak, kik falai közé jönnek magukat az élet küzdelmeire felvértezni tudással, munkaszeretettel és kitartással. E szimbolum legyen is mindenkoron mindnyájunknak emlékeztetője Jézus Krisztusnak bölcs tanítására és irántunk érzett megváltó szeretetére. A tudománynak e nagyszerű csarnokában, a hitnek ezen erős várában, a szeretetnek és türelmességnek ezen új otthonában legyenek is mindazok igazán otthon, kik a legnagyobbknak tanítását szívükből, lelkükből hiszik és vallják. Tartsuk eszünkben, hogy a szereteten épül fel a hit és ezen kell alapulnia a tudománynak.

A Jézusi szeretetnek hirdetője és a tudománynak bölcsője a bonyhádi ág. hitv. ev. főgimnázium, mely nemes feladatát mint algimnázium egy hosszú századon át híven betöltötte.

Engedje meg az Úr kegyelme, hogy még hosszú századokon át ragyogjon a protestáns csillag tornyán, hirdetőn békét, szeretetet és türelmet, s hogy az édes magyar hazát — a jövő nemzedék oktatásával, nevelésével — szolgálja.

Az iskolának és építésének történelmét más helyen ismertetjük, itt csak az új épület külső és belső leírását, beosztását és az iskolával kapcsolatos jótékony intézményeket akarom megismertetni. A telek, melyen a régi és új iskola áll egy nyomtatott nagy L betűt mutat,

melynek két vége utcára néz. Ennek egyik szárában áll a gimnázium régi, a másik szárában a főgimnázium új épülete.

A főgimnáziumi épület modern, magyar stílusban épült és egyemeletes. Szabadon áll és hossz tengelye kelet nyugat irányában helyezkedik el, úgy, hogy főhomlokzata délre néz. Alaprajzi alakja egy nagy nyomtatott I. betű, melynek középső része az épület főtraktusa, a két végrészre pedig a mellékszárnyak. Ha rátekintünk az alaprajzra, egy a főtraktus közepén végigvonuló 4 méter szélességű folyosót látunk a földszinten meg az emeleten is, a melyről az összes termekbe juthatunk.

Az épület szimmetrikus, a szimmetrálisban pedig, — a hol a főlépcső van — szimpla, ettől jobbra és balra dupla, úgy a földszinten, mint az emeleten. Ablakai délre, északra, keletre és nyugatra nyílnak. Az épületnek van egy főbejárata és egy az udvarra szolgáló kijárata.

Már most távolabbról szemlélve az épületet egységesen és tömören rajzolódik az ég kékjébe és kell mes hatást ad sötét okker festésével. Várszerű jelleget kölcsönöznek neki a függőlegesen tagozatlan falak és ezen hatás csak erősül, ha a lekerekített sarkok fölött a tető eresze fölé emelt, erősen stilizált tulipán szíromleveleit a vár fokához hasonlóknak találjuk. E benyomást teszi az épület bármelyik oldalról szemléljük. Komoly, monumentális hatású a maga nagy formáival, de nem nehézkes, esetlen.

Nézzük meg közelebbről. A 64 méter hosszú épület, hogy hosszú frontjával egyhangu ne legyen, erős vízszintes tagozású, úgy, hogy a szimmetrálisból jobbra is balra is kétszeri erős kiugrás történik. A szimmetrálisban, a hol a főkapu van, egy az épülethez hozzáragasztott elipsisz alapú az emeletig felnyúló toronyszerű vestibüle van.

Az egész épület, építészeti szempontból vizsgálván, eredeti és szokatlan építést tüntet fel. A falak discret tagozásúak és a mi, mindenütt elhelyezett párkányhoz szokott szemünk csak lassan tud megbarátkozni e szokatlanságával. Az építész mellőzte az emeleti párkányt, az ablakpárkányokat pedig a falba süllyesztette. Egyedüli párkánya a koszoru párkány, mely igen egyszerű tagozású.

Az ablakok nagyok, hogy annál több világosságot bocsássonak a nagyméretű termekbe. A főfronton a szimmetrálisból jobbra és

balra 6—6 ablak van. A 2 középső a folyosóra szolgál, a többi pedig különféle termekbe és a középtől számítva az első kiugráson helyezkednek el. A szélső kiugráson szerkezeti és egységes világítás szempontjából nincs ablak, mert ezeknek ablakai keletre illetve nyugatra néznek.

Miután az épület szabadon áll, az ablakok mind a négy oldalon nyertek elhelyezést s így az iskolának négy szép frontja van. A főhomlokzat délre néz, a két véghomlokzat keletre, illetve nyugatra, melyeknek kiképzése egyenlően gazdag.

Az északi vagy belső homlokzat — az idő viszontagságának inkább lévén kitéve, a majdani könnyebb javíthatás céljából — egyszerűbb, de ugyanoly beosztású, mint a déli front, csak a szimmetrálisban van egy félkör alapu, — félemelet magasságában elhelyezett 3 ablaku, — a falhoz ragasztott torony, mely a lépcsőház egy részét a pihenőt, vagy fordulót foglalja magába.

Visszatérve most már a déli vagy főhomlokzat elé, állapodjunk meg előtte és szemlélődjünk. Az épülettömb a két oldalt függőlegesen és vízszintesen is kiemelkedő részeivel, ezen részeket összekötő épületrész közepén kiemelkedő szimmetrálisával egy egyensúlyban lévő mérleget tüntet fel, és ezen hatást csak emeli a szimmetrálisban a tető fölé épített kis tornyocska, mely az egyensúly nyugalmát megerősíti. Ezen egyensúlyi nyugalom kölcsönöz az épületnek nyugodtságot, komolyságot és monumentalitást.

A fal beosztása rendes. Lábazat, falazat és koszorupárkányzat. A lábazat terméskövel durván van megépítve s így nyersen a sok zig-zaggal tagozódik. A falazat az első tekintetre az emeleti és az erőteljesebb ablakpárkányok híján pusztának látszik, de e helyett az építész gondoskodott gazdag ornamentikáról, a mely a párkányok általi tagozást pótolja. A falazatot 3, az épületet vízszintesen körülfutó sávra osztotta. Az alsó és felső sáv a fal síkjából némileg kiemelkedő; az alsó a földszinti, a felső felülről az emeleti ablakok közéig terjed. Ezeket az ablakok mellett felfutó lisenákkal kisebb-nagyobb mezőkre osztotta. Az ablakok között kisebb mezők vannak, a hol pedig a szerkezet nem kívánt ablakot, ott a mezőnyök nagyobbak. A mezők alsó vonala végződési motívumokkal, felső vonala egyszere-

sen vagy többszörösen hajlitott ívekkel van kiképezve. A nagyobb mezők kitöltésére a felső sávból a mezőny közepére lecsüngő és a bunda báránybőr gallérjához hasonló diszítést helyezett el, melyek sarkainál és a középső sáv alsó szélén tulipánok foglalnak helyet, melyek ezeknek himzeft alakjaira emlékeztetnek. A koszoru párkány alatt, ott, a hol a falpárkány szokott elhelyezkedni, egy a felső sávból is kevésbé kiemelkedő csik vonúl végig, mely román hatású magyar végződési motivumokkal van diszítve, mely a falra mintegy ráapplikálva, élénken emlékeztet a magyar szűrők és bundák applikációs diszítéseire. E végződési motivumokkal ellátott csik a koszorupárkányig terjedvén, az alól kicsüngen látszik s így a tetőnek mintegy természetes folytatását képezi, mert a párkány mindenütt a tető fölé emelt és igen egyszerű tagozású.

A különböző alaprajzi méretek még a tetőre is hatással voltak, mert a hol keskenyebb részek fedezéséről volt szó, egyszerű födeltetőt, a hol pedig nagyobb méretű terület födéséről kellett gondoskodni, Mansard tetőt használt. Ezen különböző tetők összehozása a tető tagozását idézi elő, hogy még itt sem lesz unalmas az épület benyomása. Az épület két végén a dupla rész felett alkalmazott Mansard tető és az ezeket összekötő egyszerű föléltető nyerges jelleget ad a tetőnek. Az összekötő tetőrész, szimmetrálisában ki van emelve és tűzfalal a többi résztől elválasztva, mely tűzfal csigavonalban nyer befejezést. Ezen kiemelt tető fölött van egy csinos 6 szögletű tornyocska, melynek hegyén a protestáns csillag van elhelyezve.

A vestibüle mögötti és az alapból is kiemelt fal a tető eresztől lépcsőzetes orom falban nyer befejezést, melynek legmagasabb részén egy ugyancsak erőteljesen stilizált tulipánt alkalmazott.

Mielőtt az épületbe belépnénk nézzük meg a déli front előtt elhelyezkedő ujonnan parkirozott területet. Ez körülbelül 80 m. hosszú és 13 m. szélességű, egyenes, széles utakkal ágyásokra van osztva, melyekbe díszcserjét és virágzó bokrokat ültettünk, mely nemsokára diszessé teszi a front előtti teret.

A főbejáraton át lépünk most már a vestibulebe. Ezen kis előtér 4 levelű lóhere ablakocskáival gyengén van világítva, hogy az erőteljesebb megvilágításban levő lépcsőház, folyosó és a lépcső 2 oldalán

elhelyezett emléktáblák annál élénkebb benyomást tegyenek ránk. A 7 lépcsőn a magas földszintre felérve, önkénytelen megállunk a látvány előtt. Egy 4 méter szélességű folyosón állunk, mely a szimmetrikusban egy kis 8 szögű térré lesz. Ezen szemle után forduljunk jobbra, hogy a termeket megnézegezzük. A jobb oldali első ajtónál belépve az igazgatói szobában találjuk magunkat, mely a déli fronton helyezkedik el. Igazán modern és szép berendezésű, kellemes terem. Nagysága 42·90 m². Mellette a tanári könyvtár 61·43 m² területű terme a fal mellett elhelyezett szekrényekkel. Ebben a modern kiadása könyvek mellett találunk régi és ritkaságszámba menő könyveket is. Ez oldalon a legutolsó ajtó tanterembe vezet. Most a II. oszt. tanterme; 71·50 m² területű, 3 ablaka keletre néz. Berendezése egyszerű padok, katedra, tábla, szék, fogasok és az osztály könyvtár szekrénye. Evvel szemben a folyosó másik oldalán ugyancsak keletre néző ablakokkal van az I. oszt., ugyancsak 71·50 m² területű, tanterme ugyanoly berendezéssel mint az előbbi tanterem. E mellett van az északra néző 3 ablaku 58·50 m² területű tanári szoba. Közepén hosszú zöld asztallal, a fal mellett nagy szekrénnel rekeszekre osztva a tanárok részére, könyveik és a füzetek elhelyezésére; 2 álló íróasztal, fogasok, 1 szekrény a folyóiratok, egy pedig a kézikönyvtár befogadására. Ez ajtóval össze van kötve a mellette lévő értekező szobával, a hol a szülőket és a növendékek iránt érdeklő hozzátartozókat fogadják a tanárok. Ennek szomszédságában van az esperességi pénztári helyisége. Elhagyva a closetet, visszajutottunk az épület közepére, a hol a két emléktábla van a falba helyezve. A táblák sötét szürke granitóból valók és az egyikben a következő felírás: „I. Ferencz József apostoli király ő felsége dicsőséges uralkodása, dr. Wekerle Sándor miniszterelnöksége és gróf Apponyi Albert kultuszminisztersége alatt állami támogatás mellett Baumgarten Sándor műépítő terve és vezetése mellett építették Péter Dániel és fiai bonyhádi vállalkozók 1908.“ — A másik táblán e felírás: „A Tolna—Baránya—Somogyi ág. hitv. ev. egyházmegye gimnáziuma 100 éves fennállásának és főgimnáziummá fejlesztésének emlékére, a hit és tudomány ápolására épült br. Prónay Dezső egyetemes felügyelő, Gyurátz Ferencz püspök, Ihász Lajos kerületi felügyelő, Horváth Sándor főesperes, Szeniczey

Géza egyházmegyei felügyelő és Gyalog István igazgató idejében 1908. — Az emléktáblák Kurcz József győrkönyi földbirtokos áldozatkészségét hirdetik.

Tőlünk mindig jobbkézre eső termeket nézve, legelőször is a portás kis szobáját találjuk, melynek egy ajtaján át a padlás lépcsőre juthatunk. Közvetlen e mellett van az ifjusági könyvtár és az ifjusági zenekar 47.45 m²-es terme; ezután találunk egy 56.95 m² területű tantermet, e mellett pedig foglal helyet nyugatra néző ablakkal az V. oszt. tanterme, 71.50 m² területtel. Ezen két tanteremben már Feiwei-féle szabadalmazott vasállványu padokat találunk. E helyen jegyezhetjük meg, hogy az alsó osztályokban közönséges padok vannak, a melyek, miután még jó karban voltak, az alsó osztályokban nyertek elhelyezést; a felső osztályokban pedig, mint a mely osztályok csak legutóbb létesítettek Feiwei rendszerű padokat szerzett be a főgimnázium fenntartósága. Áttérve most már újra a folyosó déli oldalára, ott találjuk egymás mellett és egymásba nyílóan a természetrajzi szertárt 71.50 m² területtel, egy kis dolgozószobát és a 80.93 m² területű előadó termet, emelkedő padsorokkal berendezve.

Miután a felszerelés megtekintését — mely elég gazdag ugyan — máskorra halasztjuk, menjünk vissza a lépcsőhöz, hogy az emeleten levő helyiségeket megszemléljük. A lépcsőn felhaladva, mely egykaru és homokkőből készült, az emeletre érünk és kellemesen érinti az embert az a fényözön, mely feléje sugárzik. Itt is, mint a földszinten, egy nyolcszögű kis térré szélesül ki a folyosó, mely egy 3-as osztásu hatalmas ablakon át nyeri világosságát. Az ablakhoz lépve, szép kilátás nyílik a Mecsekre és Baranya megye északi dombos vidékére. Szemet gyönyörködtetőn terül el így tavasszal a különféle vetés és mintha zöldben pompázó szőnyegekkel volna beterítve domb és völgy. De folytassuk utunkat! Az ablakoktól eljövve, menjünk balra, hogy a déli fronton elhelyezkedő 104.97 m² területű öt ablakos dísztermet megnézzük.

Télen az istentiszteleteket, különben az iskolai ünnepélyeket itt szoktuk tartani. Falait a volt és még élő esperesek és felügyelők arcképei díszítik, néhai Forberger László ügyességét dicsérve és hirdetve. Berendezése egy szószék és székek. Ennek szomszédságában

ujra tanterem következik, melyben most az IV. oszt. van elhelyezve. Keletre néző ablakkal és 71·50 m² területű.

A folyosó másik oldalán a III. oszt. tanterme van, 3 ablakkal, 71·50 m² területtel

Ezután egy két ajtós terem következik, ugyanoly nagyságu mint a diszterem és ugyanoly alaku is. Ablakai északra nyílnak. Ez a rajzterem. Felszerelése rajzpadok, egy nagy kettős tolóábla, egy nagy szertári szekrény a modellek és a tanulók rajzainak megőrzésére. A rajzterem mellett foglal helyet a philologiai és történelmi muzeum.

A lépcsőt elhagyva egy kis szobát találunk, ez az emeleti szolgálótartózkodási helye. Következik a görög pótló tanterem 2 ablakkal és 47·45 m² területtel.

E terem mellett van a VII. oszt. 56·95 m² területű, 3 ablakos tanterme teljesen modernül felszerelve. A folyosónak északi oldalán fekvő termék sorát bezárja a még használatlan VIII. oszt. tanterme, mely, miután a miniszteri engedély ezen osztálynak felállítását is kegyesen megengedte, az 1909/10. tanévben adatik át rendeltetésének. Különben nyugatra néző, 3 ablakos, 71·50 m² területű terem. Berendeztetik a nyár folyamán.

Az épület déli oldalán és a félfrontot elfoglalva helyezkedik el a fizikai szertár 71·50 m² területtel, a vegyi konyha és a 4 ablaku, 80·93 m² területtel bíró fizikai előadó terem, melyben a padosorok szintén emelkedőleg vannak fellálítva. A felszerelés új és az eredményes tanításhoz szükséges összes kellékek rendelkezésére állanak a szaktanárnak.

Végig néztük im az összes termeket. Az elrendezés és beosztás a lehető legjobb. A nagyarányu épület nagy termeket foglal magában. A zárt folyosó valóságos terem, melyen az ifjuság a szünetekben is kényelmesen tartózkodhatik. Igen helyes az elrendezésben az, hogy a folyosókról juthatunk az összes termekbe. A folyosók egy kis képcsarnokot fognak magukban foglalni, ha a meglevő szemléltető képeket a folyosókra kifüggesztjük. A belső leíráshoz tartozik és itt összefoglalva óhajtok még megemlékezni az egyes termék padozásáról, falainak festéséről.

Az összes tanterem, szertárak, rajzterem, könyvtárak és a disz-

terem hajópadlózattal van burkolva, az osztálytermek és előadótermek Dustles-sel beeresztve. Festésük egyszerű szürke fal, a mennyezet-től egy vonallal vagy egy keskeny fríz-zel elválasztva. Az igazgatói, tanári és értekező szoba továbbá az esperességi pénztár helyisége parkettás; falaik egymintásan festettek. A folyosók vöröses szürke színnel vannak festve.

Lehaladva a lépcsőn menjünk a lépcső alatt az udvarra szolgáló kijáraton át a szabadba. Mily kellemes érzés tölt el bennünket, mikor azt a szép képet szemléljük, mely szemünk elé tárul. Egy 186.40 m² területű játéktér szabadban elhelyezett tornaszerekkel. A mi pedig vonzóvá és Magyarországon majdnem egyedül állóvá teszi, az a játéktér mellett enyhet adó szép fás terület, mely kedves tartózkodó helye a diákságnak óráközi szünetekben, de meg szabad idejükben is.

E sétány az épület hossz tengelyével párhuzamosan helyezkedik el és e kettő között foglal helyet az óriási játéktér. A sétány keleti végében ennek szélességét hossz tengelyével lezárva épült a tornacsarnok, mely a régi gimnázium udvart az új épület udvarától elválasztja. A tornacsarnok keletre néző ablakokkal és bejárattal 240 m² területű terem, az összes szükséges tornaszerekkel felszerelve. Hajópadlós és a portalanító Dustles-sel beeresztve. A tornacsarnokkal kapcsolatban van a régi rajzterem, mely öltözőnek és szertárnak alakítottatott át. E fölött van egy nagy karzat. A tornacsarnokból kilépve a gimnázium régi épületének udvarán vagyunk. Az épület nagy „U” alakúra van építve és az „U”-nak nyitott felső része a tornacsarnok felé van fordulva. A tornacsarnoktól számítva a bal szárny 2 tanári lakást foglal magában, az egyik a convictus ephorusáé, a másik az internatus vezetőjéé.

A convictus és internatus joggal nevezhető jótékony intézményeknek, mert a tanítató szülőknek igen nagy megtakarításokat jelent, ha fiaikat vagy az egyikbe, vagy mindkettőbe beirathatják. A fenntartóság a convictust már régibb idő óta tartja fenn, míg az internatust a gimnáziumnak az új épületbe való átköltözése után létesítette. A convictusban 150—180 növendék nyer ebéd, vacsorát havi 12 koronáért. Az internatusban 60 növendék van felvéve valláskülönbség nélkül havi 35 koronáért teljes ellátásra.

Az internatusnak van 3 tanuló szobája, 3 hálószobája, betegszobája, cselédlakása, mosókonyhája, zeneszobája és a még szükséges helyiségek. A convictusnak egy ebédlője, konyhája, éleltára és cselédlakása.

Megnéztünk most már mindent. A látottakat és tapasztaltakat összefoglalva, örömünket és megelégedésünket fejezhetjük ki azon áldozatkészség, összetartás és kitartás felett, mellyel a Tolna—Baranya—Somogyi egyházmegye a bonyhádi ev. gimnáziumot 100 éven át fenntartotta és főgimnáziummá fejlesztette, hogy a protestantizmusnak erős vára a felekezeti béke és türelmességnek igaz otthona és a tudománynak hirdetője legyen még sok századon át. **März.**

* * *

A Tolna—Baranya—Somogyi egyházmegye 1908. okt. 12-én nagy örömmel ült. Ugyanis ekkor avatta fel a főgimnázium új épületét, átadván azt rendeltetésének. Nagyszabásu ünnepélyel történt a felavatás. Több és ezen egyházmegyébe tartozó protestáns iskola kiküldte képviselőit, a távolabbi protestáns iskolák legtöbbször üdvözlő távirattal, lélekben volt jelen az ünnepélyen. Bonyhád közönsége általánosan vett részt a felavatáson. Az ünnepély programja a következő volt.

D. e. 9 órakor (ág. h. ev. templomban.)

1. Jövel Szent Lélek Ur Isten.
2. Ima. Mondja Faik Henrik exhortator.
3. Erős várunk nekünk az Isten.
4. Egyházi beszéd. Mondja Gráf József lelkész.

D. e. 10 órakor (a főgimnázium épületében.)

1. Megnyitó beszéd. Mondja Hazslinszky Géza főgimn. felügyelő.
2. 103. zsoltár. Énekli a főgimn. énekkar.
3. Felavató beszéd. Mondja Horváth Sándor főesperes.
4. Alkalmi költemény. Írta Sántha Károly. Előadják: Gyarmathy János, Tomka Gusztáv és Erdős László főgimn. tanulók.
5. Isten, ki fent uralkodol: Énekli a főgimn. énekkar.
6. Az építés története. Előadja Gyalog István főgimn. igazgató.
7. Záróbeszéd. Mondja Szeniczey Géza, egyházm. felügyelő.
8. Hymusz.